

Bedreiging van de stootvogelstand in Zuid-Nederland

Door J. Schaerlaeckens

Iedere rechtgeaard vogelliefhebber zal wel het weeë gevoel kennen, dat hem overvalt als hij tot het besef komt dat hij weer een vogelsoort moet missen in zijn streek. Het zijn vooral de rustbehoevende soorten die het laatste decennium enorm in aantal achteruit gingen. Zo was het tien jaar geleden nog geen zeldzaamheid dat je op de heidegebieden in Noord-Brabant in het broedseizoen alle drie de soorten kiekendieven tegenkwam. De Blauwe en de Grauwe Kiekendief zijn inmiddels als broedvogel verdwenen en het is waarschijnlijk dat een schatting van tien broedparen voor de Bruine Kiekendief in Noord-Brabant nog aan de hoge kant is. Met de Groote Peel, de Strabrechtse heide, de Grote heide, de Kampinase heide, de Cartierheide en de Malpieheide hebben we nog een paar duizend ha met heidegebieden, grote vennen en rietvelden. Biotopen waarvan de kiekendieven vertegenwoordigers bij uitstek zijn. Is het niet geweldig triestig dat in het broedseizoen 1974 in al deze gebieden geen kiekendieven meer tot broeden kwamen? Hoe is het met de andere stootvogels gesteld in Noord-Brabant?

De Grauwe en de Blauwe Kiekendief: Mogelijkerwijze nog één broedgeval van de Blauwe Kiekendief. De Grauwe Kiekendief is waarschijnlijk als broedvogel verdwenen. Heeft nog wel juist over de grens in België gebroed. Wel hebben beide soorten nog pogingen tot broeden ondernomen.

De Buizerd: Na een geweldige teruggang begint hij de laatste twee jaar weer in aantal toe te nemen. We kunnen stellen dat de Buizerd met 20 - 40 broedgevallen nog redelijk goed in Brabant vertegenwoordigd is.

De Bruine Kiekendief: Geweldig in aantal afgenomen. Die gebieden waar hij nog broedt, zijn alle verboden voor het publiek. Geschat aantal broedgevallen: 5 - 10.

De Wespendif: Altijd een zeldzame broedvogel geweest in Noord-Brabant. De laatste twee jaar valt echter een lichte stijging van het aantal broedgevallen waar te nemen. Schatting aantal broedgevallen: 5 - 10.

De Havik: Enorm in aantal afgenomen. Weet zich vrijwel alleen in die gebieden te handhaven die gesloten zijn voor het publiek en waar een strenge bewaking is. De meeste broedgevallen zijn vastgesteld in de grensstreek. Schatting aantal broedgevallen: 5.

Blauwe Kiekendief O. Flevoland, 7 december 1974

Foto: Piet Munsterman

De Sperwer: Als broedvogel enorm in aantal afgenomen. Opmerkelijk is dat de Sperwer als wintergast en doortrekker de laatste twee jaar is toegenomen. Schatting aantal broedgevallen: 10 - 20.

De Torenvalk: Talrijkste stootvogel in Noord-Brabant. Waarschijnlijk neemt het aantal broedgevallen toe. Het plaatsen van kasten levert ook hier goede resultaten op.

De Boomvalk: Over de Boomvalk bereikten mij te weinig gegevens om een verantwoorde schatting te doen. De indruk bestaat dat het aantal broedgevallen van de Boomvalk van jaar tot jaar terugloopt.

Al met al levert de stootvogelstand in Noord-Brabant een vrij triest beeld op. Ik geloof dat het geschetste beeld representatief voor geheel Nederland is.

Voor de achteruitgang van de stootvogelstand zijn tal van oorzaken aan te wijzen die aan ieder wel bekend zullen zijn. Als belangrijkste kunnen genoemd worden:

- Het openstellen van veel natuurgebieden met de daaropvolgende recreatiedruk die de rust waaraan vooral deze soorten zo'n behoefte hebben, totaal doet verdwijnen. Daarbij komt nog dat de weinige grootgrondbezitters in ons land hun gebieden wel open moeten stellen om aan de belastingdruk te ontkomen.
- De ruilverkavelingswerkzaamheden die dikwijls een funeste verstoring van het landschap betekenen.
- Snelwegen die onze natuurgebieden doorsnijden.
- De gechloreerde koolwaterstoffen in onze landbouwbestrijdingsmiddelen.
- De handel in zwarte preparaten en het onder zich hebben van levende stootvogels, vormen vooral in het zuiden nog een bedreiging van de stootvogelstand.

Op het eerste gezicht zou men denken dat het een complex van factoren is die de achteruitgang van de stootvogelstand bewerkstelligd hebben. Maar hoe valt het dan te verklaren dat die gebieden die intensief bewaakt worden, zeer goede resultaten met stootvogelnesten opleveren? Bijna alle nadelige factoren gelden nog in deze gebieden. Slechts één wordt er uitgeschakeld: de recreatiedruk. Zodra een gebied wordt afgesloten voor het publiek (en de jacht), valt een onmiddellijke toename van de stootvogelpopulatie waar te nemen. Als in een op zich geschikt biotoop de rust en veiligheid verdwenen, nam het aantal broedgevallen van de stootvogels evenredig af. Het is niet moeilijk om vast te stellen dat in alle gebieden waar de stootvogelpopulatie de laatste 10 jaar is teruggelopen, de recreatiedruk in die gebieden navenant is toegenomen. De enige Grauwe Kiekendieven die we nog in Noord-Brabant kunnen waarnemen, broeden in een nabijgelegen gesloten (!) natuurreservaat in België.

Nog meer bewijzen dat de recreatiedruk de oorzaak is van de teruggang van onze stootvogelpopulatie kunnen we vinden in België. Een stootvogelonderzoek met twee Belgische ornithologen (de heren F. Daemen en V. van Gorp) in een aan Nederland (Noord-Brabant) grenzend gebied, leverde het volgende beeld op:

Poppel - Weelde:		Buizerd: 3 broedparen
		Sperwer: 1 broedpaar
		Havik: 1 (op de grens, juist op Ned. gedeelte) broedpaar
		Boomvalk: 1 broedpaar
Ravels	:	Buizerd: 3 broedparen
		Havik: 1 broedpaar
		Sperwer: 2 broedparen
		Boomvalk: 1 broedpaar
Arendonk	:	Buizerd: 3 broedparen
		Havik: 1 broedpaar
		Sperwer: 2 broedparen
		Boomvalk: 1 broedpaar
Mol en Postel	:	Buizerd: 10 broedparen; Wespendif: 3 broedparen
		Havik: 2 broedparen; Sperwer: 4 broedparen
		Bruine Kiekendif: 1 broedpaar; Boomvalk: 2 broedparen

N.B. De Torenvalk is in deze tabel buiten beschouwing gebleven. Al deze gebieden zijn grotendeels niet toegankelijk voor het publiek. In het hieraan grenzende Nederlandse gebied zijn de broedgevallen beduidend minder. Deze gebieden

zijn bijna alle opengesteld voor het publiek. Het landschap is aan weerszijden van de louter fictieve grens meestal volkomen identiek. Buiten het broedseizoen zijn de aantallen overwinterende stootvogels aan Nederlandse en aan Belgische zijde ongeveer gelijk. Het grote verschil in bezetting tijdens het broedseizoen kan dus blijkbaar alleen verklaard worden door het ontbreken van de nodige rust aan de Nederlandse zijde van de grens. Wij hebben meermaals kunnen vaststellen dat bijvoorbeeld de meeste Buizerden reeds van hun horst wegvliegen wanneer een wandelaar binnen een straal van 100 à 200 meter nadert en er niet naar terugkeert alvorens 'de indringer' volledig uit het gezicht is verdwenen.

We hebben een aantal factoren genoemd die de achteruitgang van de stootvogels bewerkstelligd zouden hebben. Al deze factoren gelden in het aangrenzende Belgische gedeelte ook. Toch neemt hier de stootvogelpopulatie (m.u.v. de Kieken-dieven) geweldig toe.

Vier jaar geleden waren in deze streken van de Wespendif en de Havik slechts één broedgeval bekend. Nu liggen hier beschermde gebieden waar kort bij elkaar zeven soorten stootvogels broeden, iets dat voor het aangrenzende Noord-Brabant onmogelijk is. Veel van de natuurgebieden in Noord-Brabant worden beheerd door SBB. In sommige gebieden vormden de werkzaamheden van SBB een directe bedreiging voor de stootvogelstand. Zij hanteerde bij de werkzaamheden maar één alternatief: Hoe maken we het de mensen het beste naar de zin. Die ontwikkeling ging meestal als volgt: Men begon wandelwegen van 20 en van 40 minuten aan te leggen. Tussen de moerassen door en dwars over de heidevelden legde men wandelpaden aan. Parkeerplaatsen werden aangelegd, eeuwenoude bospaden verhard, ruitpaden werden aangelegd, gele vuilnisbakken geplaatst, speelweides gemaakt enz. Het paradoxale is, dat men na dit proces bij de vennen het bord 'natuurreserveaat' plaatste, alsof men excuses zocht voor de eigen handelingen. De biotopen zijn nog steeds aanwezig, maar wat stellen ze voor als we de dieren moeten missen die er in thuishoren. Toch zou het fout zijn SBB als totale organisatie genoemde verwijten te maken. Veel vogelliefhebbers uit Brabant hadden bijzonder positieve ervaringen met SBB. Er zijn voorbeelden bekend, dat ambtenaren van SBB ondanks veel tegenstand slagbomen geplaatst hebben om auto's en brommers te weren. Op Strabrecht heeft men een punt gezet achter de plannen om er een Brabants natuurhistorisch-heemkundig museum te stichten, uitsluitend om zoveel mogelijk recreanten te weren.

Iemand — een kenner van stootvogels bij uitstek — typeerde SBB misschien nog het beste: 'Zoals alle grote organisaties vertoont het SBB verschillende gezichten en weet de rechterhand vaak niet wat de linker doet'.

Een andere deskundige schreef hierover: 'Misschien dat in bepaalde streken waar geen al te flinke natuurbeschermingsconsulent de scepter zwaait, het SBB in natuurbeschermingszaken niet al te betrouwbaar is'. De opperhoutvester van SBB gaf in een interview wel toe dat de recreanten meer schade in de bossen teweeg brengen dan de zware stormen die af en toe woeden.

De behoefte aan recreatiegebieden in Nederland is evident en niemand zal die bestrijden. Zoals we nu echter te werk gaan, ontzeggen we veel andere levende wezens het recht van voortbestaan. Bij een weloverwogen beleid moet het mogelijk zijn dat al deze diersoorten hun essentiële natuurlijke functie kunnen blijven uitoefenen en dat ook de recreanten nog ruimschoots aan hun trekken komen. In veel gebieden in Brabant zijn we al op de goede weg, maar dit is niet zozeer het gevolg van een goed overkoepelend beleid als wel van persoonlijke initiatieven van vogelliefhebbers. Organisaties als het SBB en Het Brabants Landschap zouden moeten proberen te komen tot een beter coördinerend beleid die én de belangen van de recreanten én de belangen van onze rustbehoevende diersoorten behartigt. Men zou al kunnen beginnen met het aantal paden te verminderen c.q. om te leiden, zodat men niet of althans minder in de buurt van potentiële stootvogelbiotopen komt. Wij hebben in deze een geweldige verantwoordelijkheid t.o.v. ons nageslacht. Vogelwetten en bescherming van bepaalde diersoorten hebben weinig zin als dit opbouwende werk aan de andere kant weer wordt afgebroken. Met dank aan allen die mij hun gegevens stuurden.